

Inge Misschaert

GO! Atheneum Beveren

Contact: ingemisschaert@kabeveren.com

Taalvaardigheid ingezet binnen erfgoedprojecten in het voortgezet onderwijs

1. Inleiding

Jongeren en erfgoed, de perfecte match? Ook binnen het vak Nederlands kan je heel goed met erfgoed aan de slag. In wat volgt, leg ik aan de hand van twee concrete projecten uit hoe erfgoed binnen de lessen Nederlands toegepast kan worden en tegelijk ook de taalvaardigheid van de leerlingen kan versterken. Daarbij komen ook een aantal praktische besommeringen en misschien wel ‘drempels’ aan de orde. Hoe maak je leerlingen warm voor erfgoed en kunst in de openbare ruimte buiten hun school? Hoe leg je contact met de erfgoedpartners in je gemeente (archief, erfgoeddienst, heemkundige kringen, enz.).

Binnen het vak Nederlands past zo’n project perfect onder de doelstellingen voor de component ‘taalvaardigheid’: lezen, schrijven en spreken worden binnen die erfgoed-context ruim en op een gemotiveerde manier ingeoefend. Leerlingen selecteren bronnen en literatuur, leren hoe je publieksvriendelijke catalogus- en zaalteksten schrijft met die input of spreken het welkomstwoord uit op een persconferentie bij de opening. Is er een verschil met een ‘gewone’ oefening van die vaardigheden in de klas? Jazeker! De erfgoedwaarde en het product dat de leerlingen maken, zorgt ervoor dat zij iets doen dat blijvend is en breder gaat dan de schoolmuren, en dat motiveert vaak ook de minder sterke leerlingen.

2. Erfgoed: van de klas naar de buurt

Het vak Nederlands blijft vaak erg statisch. Leerlingen maken oefeningen en taken, maar weten vaak niet goed waartoe al dat geschrijf, gepraat en gelees moet dienen. Een concrete invulling van kennis en vaardigheden is dan ook een meerwaarde binnen dit vak (Bax 2019). En dan moet je als school of klas durven naar buiten stappen. Waar je school of onderwijsinstelling zich ook bevindt, er zijn vast tal van erfgoedlocaties in de buurt. Denk aan gebouwen, kerken, kapelletjes, monumenten, standbeelden, *landmarks*, een begraafplaats, een schandpaal, een oorlogsaandenken, een fontein op het kerkplein, geklasseerde bomen (houtig erfgoed), streekgerechten, volksgebruiken, be-

kende of minder bekende kunstenaars, enz. Alles in bovenstaande opsomming bevindt zich binnen een straal van maximaal een kilometer van mijn school, om maar een voorbeeld te geven. Als er bij jongeren gepeild wordt naar kennis van het erfgoed dat zich in de openbare ruimte bevindt en waar zij elke dag voorbij fietsen of wandelen, blijken velen dit erfgoed niet meer op te merken of – sterker – nog nooit gezien te hebben.

Er zijn veel voordelen om met erfgoed te werken in de lessen (Van Doorselaere 2025). Zo worden leerlingen niet alleen creatief uitgedaagd, maar ontwikkelen ze ook vaardigheden. Ze krijgen meer kennis over hun omgeving, leren vakoverschrijdend denken en ontwikkelen een groter historisch bewustzijn. Erfgoed in de klas brengen past ook goed binnen de eindtermen uit het curriculum, zoals onder meer ‘burgerschap’. Bovenal daagt zo’n erfgoedproject de leerlingen uit tot dialoog: niet alleen met het erfgoed, maar ook met elkaar (Cultuurkuur 2025). Vakken als geschiedenis, cultuur en kunst bieden een uitstekend platform om met cultureel erfgoed aan de slag te gaan. Maar ook binnen een vak als Nederlands kan zo’n project mooi binnen een leerplan ingebed worden. Vooral binnen de cluster taalvaardigheid kan dit hoge ogen gooien bij de deelvaardigheden lezen, schrijven en spreken.

3. ‘Klaskunst’: een voorbeeld van goede praktijk

Het erfgoedhuis ‘Hof ter Welle’ in de buurt van onze school herbergt een bijzondere collectie aan erfgoed. Niet alleen maakt het gebouw, een omwalde middeleeuwse herenhoeve, deel uit van het cultureel erfgoedpatrimonium, het bevat na de restauratie ook een collectie dagelijkse objecten uit de streek en een collectie schilderijen van lokale kunstenaars, met de nadruk op de negentiende eeuw (zie: Erfgoedhuis Hof ter Welle, <https://www.okv.be/museum/het-erfgoedhuis-hof-ter-welle>). Vanuit deze schilderijen is het erfgoedproject, in samenwerking met erfgoedmedewerker Bert Verwerft en archivaris Carine Goossens, van start gegaan. De klas waarmee werd gewerkt, was een zesde jaar Moderne Talen, bestaande uit dertien leerlingen van zeer diverse afkomst. De eerste stap in dit project, dat al snel ‘Klaskunst’ werd genoemd, was het uitstippelen van het traject en de uiteindelijke doelstelling: het resultaat dat zou worden getoond. De leerlingen kozen resoluut voor het concept van een tentoonstelling in de bovenste verdieping van het erfgoedhuis.

In eerst instantie maakten zij, na een bezoek aan het erfgoedhuis, kennis met de schilderijen in het depot. In snel tempo leerden de leerlingen woordenschat als ‘depot’, ‘schilderij’, ‘drager’, ‘erfgoedobject’ en ‘erfgoedwaarde’, en de diverse manieren om dergelijke kunstobjecten te conserveren en bewaren. Nadien maakten de erfgoedmedewerker en de archivaris een selectie voor de leerlingen van een dertigtal werken die beschikbaar waren en in goede staat om te exposeren. Elke leerling koos een werk uit. Nadien gingen ze in groepjes aan de slag. In het archief verrichtten zij historisch onderzoek naar de kunstenaars, die allemaal uit Beveren afkomstig waren en voornamelijk

tijdens de negentiende eeuw werkzaam waren. Het historisch onderzoek vormde de basis voor de brochure die de leerlingen, naast de tentoonstelling, samengesteld hebben. Om de relatie tussen de leerlingen en het erfgoedobject te versterken, werd hen opgedragen om een eigen, persoonlijk object uit te zoeken dat geconfronteerd kon worden opgesteld met het schilderij.

De vaardigheden lezen, schrijven en spreken werden gedurende dit project grondig ingeoeft en geïmplementeerd. Lezen werd vooral gedaan in het vooronderzoek naar de kunstenaars en hun werken. De leerlingen raadpleegden, onder begeleiding, diverse bronnen uit het verleden, lazen teksten in kleine groepjes, vertaalden de inhoud door middel van schrijven naar een summier biografie van de kunstenaar. *Peerevaluatie* deed hen hun teksten grondig nalezen en herschrijven, waar nodig. Een tweede soort 'lezing' deden zij bij het interpreteren van hun werk. Onder begeleiding van prof. dr. Koenraad Jonckheere (Universiteit Gent) leerden zij kijken naar een beeldend werk en die kijkervaring onder woorden brengen. Ten slotte schreven zij ook nog een stukje tekst over de connectie die zij zagen tussen het erfgoed en hun eigen object. Die objecten waren heel divers: een schilderij op nummer, een foto van de moeder en tantes van een leerlinge, een beeldje dat een oma had gekneed uit klei, een rubberlaars, een stukje speelgoed, enz. Telkens werd de connectie tussen het beeld en het object in woorden gegoten. Daaruit is een brochure ontstaan. Niet alleen lezen en schrijven werden bevraagd, maar ook spreken was een belangrijk onderdeel van dit project. Onderling bespraken leerlingen de verschillende stadia van ontwerp naar expositie met elkaar en met de medewerkers van het cultuurhuis. De *mise-en-scène* van deze tentoonstelling, het bepalen van de volgorde van de werken, gebeurde met *dummy's* in de klas. Dat leidde tot een boeiende en intense bespreking, waarbij zowel de haantjes-de-voorst, als de meer stille leerlingen aan bod kwamen. De officiële opening van de tentoonstelling, die in totaal een drietal maanden te bezichtigen was, werd volledig door de leerlingen georganiseerd. Samen spraken zij de openingsspeech uit en knipten ze een officieel lint door, waarbij ook de schepen van cultuur, de schooldirecteuren en de burgemeester aanwezig waren.

4. Besluit en leerwinst

Wat is nu de conclusie van het implementeren van cultureel erfgoed in de les Nederlands voor de taalvaardigheden lezen, schrijven en spreken? Deze werkvorm biedt verschillende groeikansen. Lezen is een vaardigheid die in een klasgroep heel erg kan verschillen. In dit project werkten de leerlingen samen om de teksten, die vaak voor volwassenen zijn geschreven, te doorgronden en te begrijpen. Het stimuleerde niet alleen technisch lezen, ook selectief lezen werd geoefend. Niet alle informatie in die boeken was van belang: het was dus zaak om hoofd- van bijzaken te onderscheiden, en enkel de belangrijkste informatie te selecteren. Daarnaast moesten de leerlingen heel wat dingen bespreken: alle stappen in de tentoonstelling werden door de leerlin-

gen zelf besproken en uitgevoerd, met ondersteuning van de erfgoedmedewerkers, de archivaris en de leerkracht, die na elke stap feedback gaven. Leren in groep werken en discussie voeren die tot compromis leidt, bleek een proces dat erg waardevol was. Ten slotte kwam de spreekvaardigheid ook bij de opening van de tentoonstelling aan bod. De vaardigheid schrijven was diegene die wellicht het meest intensief werd gebruikt. De brochure met de biografieën van de kunstenaars, de teksten over de schilderijen, de dialoog met het object en ten slotte ook de uitnodiging voor de pers, de ouders en de leerlingen van de school, het waren stap voor stap uitdagingen die de leerlingen vooral hebben volgehouden omdat het niet zomaar losse opdrachten waren, maar omdat ze binnen een groter gegeven kaderden: de tentoonstelling waar medeleerlingen, leerkrachten, familie en vrienden naartoe zouden komen (Van Keulen & Doreleijers 2023). In dat opzicht is cultureel erfgoed goud waard: het zet leerlingen aan tot grote dingen, ook binnen de les Nederlands. Deze expo, volledig gecureerd door jongeren, won dan ook terecht de tweede prijs van de Wase Erfgoedprijs in 2023.

Referenties

- Bax, S. (2019). "Onderzoek voor het schoolvak Nederlands. Inleiding". In: *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, 135 (2), p. 79-84.
- Cultuurkuur (2025). Online raadpleegbaar op: <https://www.cultuurkuur.be/erfgoed>.
- Doorsselaere, J. Van (2023). "Vlaamse cultuureducatie en het geschiedenisonderwijs. Een geïntegreerde benadering?". In: *CULTUUR + EDUCATIE*, 21 (62), p. 30-47.
- Keulen, R. Van & K. Doreleijers (2023). "Daar zou ik zonder dit project niet bij stilstaan. Integratie van vaardigheden en taalkundige vakinhoud in de lessen Nederlands". In: *Neerlandistiek.nl*. Online raadpleegbaar op: <https://neerlandistiek.nl/2023/04/daar-zou-ikzonder-dit-project-niet-bij-stilstaan/>.

Misschaert, I. (2022). “Schoolproject Erfgoedwandeling”. In: *Tijdschrift Fons*. Online raadpleegbaar op: https://tijdschriftfons.be/wpcontent/uploads/2020/08/fons_5_2_misschaert.pdf.

Troyer, V. De (2005). *Erfgoed In De Klas: Een Handboek Voor Leerkrachten*. Antwerpen: Garant.

Gelijkaardige projecten

- *Cultuurkuur* (<https://www.cultuurkuur.be/project/leerlingen-6-aso-maken-erfgoedwandeling-bij-nederlands-en-cultuurwetenschappen>);
 - *Erfgoed en onderwijs* (<https://www.cultuurkuur.be/project/erfgoed-x-onderwijs-das-klasse-zij-doen-het>);
 - *Wase Erfgoedprijs* (<https://www.waseerfgoedprijs.be/winnaars-2023/>);
 - *Catalogus Klaskunst* (https://www.waseerfgoedprijs.be/wp-content/uploads/2023/08/catalogus_klaskunst.pdf).
-